

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

KOSOVA TARIM SEKTÖRÜ İÇİN TEMEL İSTATİSTİKLER 2020-2021

STATISTIKAT KRYESORE PËR BUJQËSI NË KOSOVË 2020-2021

KASIM 2022 / NËNTOR 2022

HAZIRLAYAN / PUNUAR NGA:

Oaza Bince

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Kosova tarım sektörü için temel istatistikler 2020-2021

Statistikat Kryesore për bujqësi në Kosovë

Kosova'nın 2020 yılı içindeki Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın cari fiyatlarla değeri 6.772 milyon € olup , kişi başına düşen GSYİH tutarı da 3.772 € oldu. Bu yıl içinde tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılığın toplam Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya olan katkısı da %7.4 olduğu ortaya çıktı. 2020'de tarım ürünleri ticareti %2 artarken, ihracat %19 ve ithalat %1 arttı. Diğer yandan tarım ürünleri ihracatının toplam değeri 78.1 milyon € değerinde olup, toplam ihracata olan katılım oranı da %16.4 oldu. İthalat ise 765.4 milyon € değerinde olup toplam ithalatta katılım oranı %23.2 oldu. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2019'da %8.6 iken bu rakam 2020 yılında %10.2'ye yükseldi ve ticaret açığı %1 oranında azalış gösterdi.

Në vitin 2020 vlera e Bruto Produktit Vendor me çmime aktuale ishte 6.772 mil. €, duke rezultuar me BPV për kokë banori në vlerë prej 3.772 €, ku bujqësia, gjuetia, pylltaria dhe peshkimi kanë kontribuar me 7.4% në gjithsej Bruto Produktin Vendor. Në vitin 2020 tregtia e produkteve bujqësore është rritur për 2%, ku eksporti kishte rritje për 19% dhe importi për 1%. Eksporti i produkteve bujqësore kishte vlerë prej 78.1 mil. € apo pjesëmarrje 16.4% në eksporti e përgjithshëm përdërisa importi shënoi vlerën 765.4 mil. € apo pjesëmarrje prej 23.2% në importin e përgjithshëm. Mbulueshmëria e importit me eksport është rritur në 10.2% nga 8.6% sa ishte në vitin 2019 dhe deficitit tregtar u zvogëlua për 1%.

Ülke Ekonomisinde Tarımın konumu	Bujqësia në Ekonominë e Vendit	2016	2017	2018	2019	2020
Tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık - Cari fiyatlarla (BVSH), (mil.€) Brüt Katma Değer	Bujqësia, gjuetia, pylltaria dhe peshkimi - Bruto Vlera e Shtuar me çmime aktuale (BVSH), (mil.€)	402.3	493.3	470.9	435.7	510.8
Tarımın GSYİH'ya katılım oranı	Pjesëmarrja e Bujqësisë në BPV (%)	12.1	8.2	7.4	6.5	7.2
Tarım İhracatı (mil.€)	Eksporti Bujqësorë (mil.€)	33.0	45.2	61.3	65.5	78.1
Tarımsal İhracatın toplam ihracata katılım oranı (%)	Pjesëmarrja e Eksportit Bujqësorë në eksportin e përgjithshëm (%)	10.8	14.6	16.2	17.4	16.4
Tarım İthalatı (mil.€)	Importi Bujqësorë (mil.€)	574.6	658.7	694.5	759.4	765.4
Tarımsal İthalatın toplam ithalata katılım oranı (%)	Pjesëmarrja e Importit Bujqësorë në importin e përgjithshëm (%)	23.2	23.6	22.8	21.3	23.2
Tarım Ürünler için Ticaret Dengesi (mil.€)	Bilanci Tregtar për Produkte Bujqësore (mil.€)	541.6	-613.5	-633.2	-693.8	-687.8

2020 yılında ihraç edilen tarım ürünlerinin %52.7'si CEFTA ülkelerine, %39.5'i AB ülkelerine ve %7.8'i diğer ülkelere yapılmıştır. İhracatın aksine, ithal edilen ürünlerin en büyük kısmı (%53.7) AB ülkelerinden olup, onu %24.0 ile CEFTA ülkeleri ve %22.3 ile diğer ülkeler izlemektedir.

Në vitin 2020, pjesa më e madhe apo 52.7% e produkteve bujqësore të eksportuara është realizuar në vendet e CEFTA-s, 39.5% në vendet e BE-së dhe pjesa tjetër prej 7.8% në vendet e tjera. Për dallim nga eksporti, pjesë me e madhe e produkteve të importuara apo 53.7% është nga vendet e BE-së, pasuar nga vendet e CEFTA-s me 24.0% dhe vendet e tjera me 22.3%.

Kosova tarım sektörü için temel istatistikler 2020-2021

Statistikat Kryesore për bujqësi në Kosovë

2020 yılında toplam tarım arazisi kullanım alanı 420.210 ha olup % dağılımı aşağıdaki gibidir: Çayır ve meralar (ortak arazi dahil) %52, ekilebilir araziler %43, sebzeler (ilk ürün olarak seralarda ve açık tarlalarda), bahçe ve fidanlıklar %2, ağaç dikimleri %2 ve son olarak bağ bahçeleri 1 % ile yer almaktadır.

Në vitin 2020 gjithsej sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore ishte 420.210 ha me një % të shpërndarjes si në vijim: Livadhe dhe kulloso (përfshirë tokën e përbashkët) me pjesëmarrje prej 52%, tokë e punueshme-ara 43%, perime (në fushë të hapur dhe serra si kulturë e parë), kopshte dhe fidanishte 2%, plantacione të pemëve 2% si dhe plantacione të vreshtave 1%.

Tarım arazisi kullanımı	Shfrytëzimi i tokës bujqësore	2018	2019	2020
Ekilebilir arazi	Tokë e punueshme-ara	188,359	188,365	188,372
-Açık alanda sebze olanlardan (ilk mahsul)	-Nga e cila me perime në fushë të hapur (kulturë e parë)	7,818	8,319	8,435
-Seralarda sebze olanlardan (ilk ürün)	-Nga e cila me perime në serra (kulturë e parë)	468	518	547
Bahçe	Kopshte	1,003	1,122	1,133
Ağaç dikimleri	Plantacione të pemëve	7,687	9,244	10,029
Bağ tarlaları	Plantacione të vreshtave	3,272	3,367	3,437
Fidanlıklar	Fidanishte	109	111	137
Çayırlar ve Meralar	Livadhe dhe Kulloso	218,152	217,932	217,102
Tarım arazisinin toplam kullanılabilir alanı	Gjithsej sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore	418,582	420,141	420,210

Çiftliğin büyüklüğü ile ilgili olarak ekilebilir arazinin alanını dikkate alırsak - Alanın %35'i 5 ila 10 hektardan küçük çiftliklerden, %21'i 2 ila 5 hektardan küçük çiftliklerden, %16'sı da büyüklüğü 1 ila 2 hektardan küçük olan çiftliklerden oluşmakta olup, geri kalanı ise diğer büyüklüklerde dir.

Sa i përket madhësisë së fermës marr parasysh sipërfaqen e tokës së punueshme - arave, 35% e sipërfaqes është në ferma me madhësi prej 5 deri në më pak se 10 ha, 21% e sipërfaqes në ferma prej 2 deri në më pak se 5 ha, 16% e sipërfaqes në ferma me madhësi prej 1 deri në më pak se 2 ha dhe pjesa tjetër e sipërfaqes është tek madhësitë e tjera.

Çiftliğin Büyüklüğü	Tarım Ekonomilerinin Sayısı					Ekilebilir arazi alanı (ha)				
	Numri i Ekonomive Bujqësore					Sipërfaqja e tokës së punueshme (ha)				
Madhësia e Fermës	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
0 ≤ 0.5	33,312	39,251	31,648	32,020	31,290	5,677	5,976	5,801	5,929	6,453
0.5 ≤ 1	22,340	18,543	19,508	18,355	17,560	14,603	12,584	12,718	12,065	11,999
1 ≤ 2	25,086	22,323	24,522	23,022	22,560	33,384	29,898	32,096	30,123	29,005
2 ≤ 5	21,792	20,460	21,359	24,231	23,383	64,877	59,696	63,042	65,202	38,665
5 ≤ 10	4,531	5,712	5,719	6,013	7,063	29,498	37,458	38,085	39,533	64,819
10 ≤ 20	1,253	1,331	1,342	1,203	1,429	16,258	17,219	17,347	16,013	16,800
20 ≤ 30	223	226	240	245	240	5,300	5,332	5,717	5,146	5,255
≥ 30	263	263	194	200	198	16,109	16,967	12,201	13,016	13,393
Toplam / Gjithsej	108,800	108,108	104,532	105,289	103,723	185,705	185,130	187,007	187,026	186,389

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Tarımsal üretim

Prodhimtaria Bujqësore

Tarımsal üretimde ise yıldan yıla değişimin çok yüksek olması, hem modernleşme hem de tarımın iklim koşullarına yüksek düzeyde bağımlılığını azaltma yönünde önemli adımların atılmadığını kanıtlamaktadır. Aynı zamanda tarımsal ürünlerin üretkenliğine baktığımız zaman hububat ve yem bitkileri dışındaki ürünler için üretkenliğin azaldığını görebiliyoruz.

Sa i përket prodhimtarisë bujqësore, ndryshimi nga viti në vit është shumë i lartë, duke dëshmuar se nuk janë zbatuar hapa të rëndësishëm drejt modernizimit, si dhe në uljen e nivelit të lartë të varësisë së bujqësisë nga kushtet klimatike. Përveç drithërave dhe kulturave foragjere, prodhimtaria për hektar është zvogëluar.

2015-2020 dönemi i çinde tarımsal ürün üretimi

Prodhimi i kulturave bujqësore gjatë periudhës 2015 – 2020

Tarım Kültürü	Kultura Bujqësore	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Tahıllar	Drithërat	ha	134,886	134,571	120,746	123,869	124,199	124,714
		ton	443,584	562,899	477,880	441,757	459,404	529,112
		t/ha	3.28	4.18	3.95	3.56	3.69	4.24
Sebzeler	Perimet	ha	14,656	17,395	19,643	17,886	18,911	19,243
		ton	246,096	335,467	358,394	265,420	300,557	290,555
		t/ha	16.79	19.28	18.24	14.83	15.89	15.09
Yem Bitkileri	Kulturat foragjere	ha	97183	97936	105613	107099	108480	108,436
		ton	317,888	390,707	486,989	480,966	504,406	503,758
		t/ha	3.27	3.98	4.61	4.49	4.64	4.64
Meyve Bahçeleri	Pemishtet	ha	4,930	5,668	6,422	7,922	9,479	10,265
		ton	44,674	54,836	34,207	53,606	67,294	72,265
		t/ha	9.06	9.67	5.32	6.76	7.09	7.03
Üzüm Bağları	Vreshtat	ha	3,068	3,117	3,199	3,272	3,367	3,437
		ton	25,422	23,666	15,364	27,322	19,318	26,330
		t/ha	8.28	7.59	4.80	8.35	5.73	7.66

Ara girdilerin doğru kullanımı üretim düzeyini etkilemektedir. 2021 yılında Kosova için hazırlanan "Tarım Sektörünün Ürünleri" çalışmasında üretimde kullanılan gübre ve zirai ilaç seviyesi ve kullanımlarının yetersiz olduğu ortaya çıktı. Verimlilik aynı zamanda üretimde kullanılan makinelerin düzeyi ile de yakından ilişkilidir. Eski ve modası geçmiş makineler, işgücü verimliliğini artırmanın önündeki en büyük engellerdir. 2014 Kosova Cumhuriyeti Tarım Ekonomileri Sayımına göre, Kosova'da bulunan traktörlerin %70'i, 20 yıldan eskidir. Diğer yandan, tüm tarımsal girdiler içinde traktör fiyatları, 2015 yılına kıyasla 2020 yılında %19 ile en yüksek büyümeyi gösteren ara girdilerdendir. Küçük çiftlikler için, makine satın alma ve bakım maliyetlerinin yüksek olması, modernizasyon sürecinde çiftlik yapısını en büyük engel haline getiriyor.

Përdorimi i duhur i inputeve lidhet drejtpërdrejt me nivelin e prodhimit. Nivelin e plehrave dhe pesticideve është i pamjaftueshëm dhe përdorimi i tyre është joadekuat – nxirret si përfundim nga studimi sektorial për kulturat bujqësore, i përgatitur për Kosovën në vitin 2021. Produktiviteti është i lidhur ngushtë edhe me nivelin e mekanizimit. Pajisja e dobët me makineri dhe makineria e vjetërsuar janë kryesisht pengesa në rritjen e produktivitetit të punës. Sipas Regjistrimit të Ekonomive Bujqësore në Republikën e Kosovës, 2014, 70% e traktorëve janë më të vjetër se 20 vjet. Fatkeqësisht, nga të gjitha inputet bujqësore, çmimet e traktorëve tregojnë rritjen më të lartë prej 19% në vitin 2020 krahasuar me vitin 2015. Për fermat e vogla, kostot për blerjen dhe mirëmbajtjen e makinerive janë të paarrtshme, duke e bërë strukturën e fermës pengesën më të madhe gjatë procesit të modernizimit.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Tarımalsal girdilerin yıllık fiyat endeksi

Indeksi vjetor i çmimeve të inpuveve në bujqësi

2020 yılında Girdi 1 (Tarımda halihazırda tüketilen mal ve hizmetler) için yıllık girdi fiyat endeksi 2019 yılının aynı dönemine göre %3.2 azalırken, Girdi 2 (tarımsal yatırımlara katkı sağlayan mal ve hizmetler) endeksinde ise %1.5'lik artış yaşandı. Aynı zamanda genel girdi fiyat endeksinin (Girdi 1 + Girdi 2) 2019 yılı ile kıyasladığımızda 2020'de %1 azaldığını görebiliyoruz. Tarımsal girdilerin fiyat kategorilerine baktığımız zaman 2020 yılında en fazla fiyat artışı %11 ile "Hayvan yemi" kategorisindeki "Gıda bileşenleri" alt kategorisi ve %7 ile "Enerji: Yağlayıcılar" kategorisindeki "Yağlayıcılar" alt kategorisi oldu. Diğer yandan 2020 yılı içinde en belirgin fiyat düşüşü yaşanan tarımsal girdiler %18 ile "Enerji: Yağlayıcılar" kategorisindeki "Yakıtlar" ve %3 ile "Bitki koruma ve zirai ilaçlara yönelik ürünler" oldu.

Indeksi vjetor i çmimeve të inpuveve në vitin 2020 ka pësuar rënie për 3.2% për Input 1 (Mallrat dhe shërbimet e konsumuara aktualisht në bujqësi) krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit 2019, ndërsa indeksi për Input 2 (Mallrat dhe shërbimet që kontribuojnë në investimet bujqësore) kishte rritje për 1.5%. Indeksi i çmimeve të inputit të përgjithshëm (Input 1 + Input 2) krahasuar me vitin e 2019, në vitin 2020 ka rënë për 1%. Sipas kategorive të çmimeve të inpuveve bujqësore, më së shumti rritje të çmimit në vitin 2020 krahasuar me vitin 2019 kishte nënkategoria "Lëndë të përbëra ushqimi" brenda kategorisë "Lëndë për ushqim kafshësh" për 11% dhe "Lubrifikantët" brenda kategorisë "Energjia: Lubrifikantët" për 7%. Rënie më të dukshme të çmimit në vitin 2020 ka pasur tek "Lëndët djegëse" brenda kategorisë "Energjia: Lubrifikantët" për 18% dhe "Produktet për mbrojtjen e bimëve dhe pesticidet" për 3%.

Tarımalsal girdi fiyat endeksi / Indeksi i çmimeve të inpuveve bujqësi

		2018	2019	2020
Halihazırda tarımda tüketilen mal ve hizmetler (Girdi 1)	Mallrat dhe shërbimet e konsumuara aktualisht në bujqësi (Input 1)	94	95.8	92.7
Tohumlar ve ekim malzemesi	Farërat dhe materiali mbëltues	78.1	83.7	84.2
Enerji-Yağlayıcı	Energji-Lubrifikant	106.5	106.3	92.0
Gübreler ve toprak iyileştiriciler	Plehrat dhe përmirësuesit e tokës	85.9	88.5	87.3
Bitki koruma ürünleri ve pestisitler	Produktet për mbrojtjen e bimëve dhe pesticidet	105.4	106.3	103.5
Veteriner masrafları	Shpenzimet veterinare	97.5	99.3	98.0
Hayvan yemi için malzeme	Lëndë për ushqim kafshësh	103.2	107.6	110.1
Malzemelerin bakımı	Mirëmbajtja e materialeve	99.8	99.5	99.2
Binaların bakımı	Mirëmbajtja e ndërtesave	98.6	99.3	101.5
Diğer mal ve hizmetler	Mallërat dhe shërbimet tjera	100.9	101.4	101.3
Tarımalsal yatırıma katkıda bulunan hizmetler (Girdi 2)	Mallërat dhe shërbimet që kontribuojnë në investimet bujqësore (Input 2)	102.6	109.9	111.5
Traktör	Traktor	105.2	119.0	120.8
Diğer	Të tjera	100.3	101.8	103.3
Toplam girdiler (Girdi 1 + Girdi 2)	Inputi i përgjithshëm (Input 1 + Input 2)	97.8	102.1	101.1

2019 yılından bu yana tarımda girdi olarak kullanılan elektriğin fiyatında herhangi bir değişiklik olmazken, petrol fiyatında yüzde 19 düşüş yaşandı.

Sa i përket çmimit të energjisë elektrike, nuk ka pasur fare ndryshim nga viti 2019, ndërsa çmimi i naftës ka rënë për 19%.

Elektrik ve akaryakıt için yıllık fiyatlar € / Çmimet vjetore për energji elektrike dhe naftë €

Yıllar	Vitet	2016	2017	2018	2019	2020
100kwh için elektrik fiyatı	Energjia elektrike çmimi për 100kwh	6.1	6.4	5.8	5.6	5.6
100 litre için dizel fiyatı	Nafta çmimi për 100 litra	93.5	102.1	112.7	114.9	92.6

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Yıllık girdi fiyatları endeksi

Indeksi vjetor i çmimeve të inputeve

Küçük, modernize edilmemiş çiftliklerin hakim olduğu ve diğer AB ülkeleri ile olan açık rekabet sonucu Kosova'nın tarımın sektöründeki düşük rekabet gücü, özellikle AB ülkeleri ile olan ticaret dengesinin genişlemesine ve açığın artmasına doğrudan yansıyor. Yaşanan bu negatif ticaret dengesi sebebinin ithalatın ihracattan daha yüksek oranda artmasından kaynaklandığını ancak bazı ticaret kanallarının zamanla konsolide edildiğini de belirtmek gerekir.

E dominuar nga fermat e vogla të pamodernizuara, dhe me konkurrencë të hapur nga vendet regjionale të BE-së, konkurrueshmëria e ulët e bujqësisë në Kosovë po pasqyrohet drejtpërdrejt në zgjerimin e bilancit tregtar, posaçërisht me vendet e BE. Gjithsesi, duhet theksuar se bilanci negativ tregtar është shkaktuar nga rritja e importeve me një ritëm më të lartë se eksportet, megjithatë duhet theksuar se disa kanale tregtare janë duke u konsoliduar.

Tablo - Kosova'nın Tüm Ülkelere Karşı Tarım Ticaret Dengesi

Tabela- Bilanci Tregtar në bujqësi Kosova Kundrejt te gjitha vendeve

Yıl	Viti	2016	2017	2018	2019	2020	2021
İhracat	Eksporetet	45.2	61,3	64.0	65,5	78,1	89.6
İthalat	Importet	658.7	694.5	712.3	759.4	765.3	970.2
Ticaret dengesi	Bilanci Tregtar	-613.5	-633.2	-648.4	-693,8	-687.3	-880.6

Kosova'da tarım sektörü, piyasa taleplerine ve katma değerli ürünlere yönelik bir yeniden yapılanma sürecine girmiş bulunuyor. Tahıllar için ayrılan toplam alan azalırken, sebzeler, yem bitkileri, meyve bahçeleri ve üzüm bağları için artmaktadır. Çiftliklerin verimliliğini artırmadaki temel engel, çiftliklerdeki alan büyüklüğüdür; küçük çiftliklerin kâr payı düşük olduğu için sermayenin tekrar yatırıma dönüşmesi çok zor oluyor. Diğer yandan Kosova yüksek kaliteli tarım arazilerine sahiptir (tarım arazilerinin %83'ü kategori 1 - 4 arasındadır, bu da yüksek verimli arazi anlamına gelir). Bu durumda küçük çiftçiler için temel yatırım, ek tarım arazilerinin satın alınması olmalıdır. 2019 yılında toplam tarım arazisi satışı 672 olup 30.217 hektarlık bir alanı kapsamakta (arazi başına ortalama 45 hektar), bu da o dönem ülkenin kullanılan tarım arazilerinin %7.2'sinin devredildiği anlamına gelmekte olup, özel sektörün çok aktif olduğunu ve elbette çiftlik yapısının konsolidasyonuna doğru ilerlediğini gösteriyor.

Bujqësia e Kosovës është në një proces të riorientimit drejt kërkesave të tregut dhe kulturave me vlerë të shtuar: sipërfaqja e përgjithshme për drithëra është duke u zvogëluar, ndërsa për perimet, kulturat foragjere, pemishtet dhe vreshtat po rritet. Dobësia kryesore në përmirësimin e efikasitetit të fermave është madhësia e sipërfaqes; fermat e vogla çojnë në fitim të pamjaftueshëm për të investuar. Kosova ka tokë bujqësore të cilësisë së lartë (83% e tokës bujqësore është e kategorisë 1 - 4, që do të thotë toka me pjellori të lartë). Investimi bazë për fermerët e vegjël duhet të jetë blerja e tokës bujqësore shtesë. Ndërsa shitjet totale të tokës bujqësore në vitin 2019 ishin 672, duke mbuluar një sipërfaqe prej 30.217 ha (mesatarisht, 45 ha për blerje toke), do të thotë që 7.2% e tokës bujqësore të përdorur të vendit është transferuar, duke treguar se sektori privat është shumë aktiv dhe natyrisht po shkon drejt konsolidimit të strukturës së fermës.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Tarımdan elde edilen kazançlar

Fitimet në Bujqesi

Tarım sektörümüzdeki çiftliklerin büyük bir kısmının küçük kapasite ile çalışması verimliliğin azalmasına neden olsa da hemen hemen tüm tarım ürünleri için satış fiyatlarının yüksek olması bu sektörü karlı bir sektör haline getiriyor. Böylece 2020 yılını 2016 yılı ile kıyasladığımız zaman hem tarımsal ürünler hem de hayvancılık için tarımsal üretimin artığını görebiliyoruz. Ayrıca tarım sektöründeki girişimcilerin elde ettikleri gelirlere baktığımız zaman 2020 yılında elde edilen gelirlerin bir önceki yıla kıyasla %9 oranında arttığını söyleyebiliriz.

Edhe pse rendimentet janë kryesisht me një trend të lehtë negativ, me avantazhin e çmimeve më të larta për pothuajse të gjitha produktet bujqësore, prodhimi në bujqësi është rritur në vitin 2020 në krahasim me vitin 2016, si për kulturat bujqësore, ashtu edhe për blegtorinë, duke i dhënë perspektivën e një biznesi fitimprurës. Vlera më e lartë e të hyrave në bujqësi ishte në vitin 2020 ku të ardhurat sipërmarrëse ishin 9% më të larta se në vitin paraprak.

Güncel fiyatlara göre tarımsal üretim

Prodhimi i bujqësisë sipas çmimeve aktuale

Yıl	Viti	2016	2017	2018	2019	2020
Tarımsal kültürün ürünü (mil. Euro)	Produkti i kulturave bujqësore (mil.Euro)	350.17	412.13	388.3	441	477.4
Hayvancılık (mil. Euro)	Blegtori (mil.Euro)	120.3	160.5	140.3	167.7	164.2

Sonuç olarak, tarımda özel sektör giderek genişlemektedir. Yeni işletmelerin sayısı, kayıtlı tarım işçileri ve artan sermaye değerleri tarımın hala çekici olduğunu gösteriyor.

Si pasojë, sektori privat po zgjerohet gradualisht. Numri i bizneseve të reja, të punëtorëve në fermat e regjistruara dhe vlera në rritje e të ardhurave tregon se bujqësia është ende tërheqëse.

Tarımda faaliyet gösteren işletmeler

Bizneset aktive në bujqësi

Yıl	Viti	2016	2017	2018	2019	2020
Aktif olan işletme sayısı	Numri i bizneseve aktive	2.314	2.398	2.942	2.405	2.780
Çalışan sayısı	Numri i Punëtorëve	10.024	10.449	13.156	12.467	14.996
Gelirler	Të ardhurat	360.536	432.301	461.626	499.821	526.980

2020 yılını 2019 yılı ile kıyasladığımız zaman tarım ürünleri için genel girdi fiyat endeksinin %1 oranında azaldığını görebiliyoruz. Öte yandan, ortalama tüketici fiyatları yükselmiş olması bu sektörü karlı bir sektör haline dönüştürmüştür. Bu olumlu eğilimin gelecek yıllarda da devam edebilmesi için çiftliklerin, özellikle iş genişletme potansiyeli olan orta ölçekli çiftliklerin, yeniden yapılandırılması ve modernizasyonuna yönelik büyük yatırımların gerçekleşmesi ile korunabilir. İşgücünün verimli kullanımı da rekabet gücü için önemli bir faktördür. Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta toplam kayıtlı çalışan sayısı 19.700 olup, bunlardan yaklaşık 15.200'ü erkek ve 4.500'ü de kadındır.

Indeksi i çmimeve të inputit të përgjithshëm për produkte bujqësore krahasuar me vitin e 2019, në vitin 2020 ka rënë për 1%. Ndërsa në anën tjetër çmimet mesatare të konsumit janë rritur kështu që sektori është shëndruar në një sektor fitimprurës. Ky trend pozitiv mund të mbahet për të ardhmen vetëm me investime të mëdha në ristrukturimin dhe modernizimin e fermave, në veçanti për kategorinë e fermave të mesme, me potencial për zgjerimin e biznesit. Përdorimi efikas i fuqisë punëtore është gjithashtu faktor kyç për konkurrencën. Numri i përgjithshëm i të punësuarve të regjistruar në bujqësi, pylltari dhe peshkatarë është rreth 19.700 persona, me rreth 15.200 meshkuj dhe 4.500 gra.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Tarımdan elde edilen kazançlar

Fitimet në Bujqesi

Ortalama yıllık çiftlik fiyatları, €/kg						
Çmimet mesatare vjetore në fermë, €/kg		2016	2017	2018	2019	2020
Grurë	Buğday	0.27	0.21	0.23	0.18	0.19
Misër	Mısır	0.11	0.13	0.16	0.14	0.08
Domate	Domates	0.64	0.54	0.62	0.57	0.33
Fasule	Fasulye	2.45	2.29	2.27	2.03	2.31
Kungull *	Kabak	0.78	0.94	0.90	0.81	0.24
Kungull misiri *	Mısır Kabağı	0.68	0.71	0.84	0.81	0.22
Lakër	Lahana	0.19	0.19	0.40	0.19	0.23
Patate	Patates	0.32	0.30	0.33	0.28	0.28
Qepë	Soğan	0.24	0.32	0.37	0.46	0.37
Shalqi	Karpuz	0.18	0.10	0.23	0.19	0.23
Spec	Biber	1.12	0.59	0.91	0.76	0.54
Spinaq	Ispanak	0.95	0.71	0.94	0.94	0.91
Trangull	Salatalık	0.55	0.42	0.46	0.48	0.43
Arrë	Ceviz	2.32	2.64	2.72	2.16	2.06
Dardhë	Armut	0.62	0.80	0.79	0.81	0.72
Dredhëz	Çilek	0.88	1.08	1.03	1.12	1.15
Kumbull	Erik	0.48	0.70	0.73	0.51	0.68
Mjedër	Ahududu	2.90	2.94	1.67	1.77	1.73
Mollë	Elma	0.47	0.49	0.40	0.39	0.32
Rrush tryeze	Sofralık Üzüm	0.48	0.74	0.78	0.68	0.65
Mëzet dhe Mëshqerra	Tay ve Düve	2.02	1.88	2.14	1.97	2.23
Pulë ferme	Çiftlik Tavuğu	1.39	1.47	1.80	1.68	1.73
Qumësht	Süt	0.23	0.27	0.25	0.21	0.23
Veze**	Yumurta	2.55	2.45	2.10	2.07	2.26
Mjaltë	Bal	8.80	7.10	9.20	11.85	13.50

Ortalama yıllık tüketici fiyatları, €/kg						
Çmimet mesatare vjetore të konsumit, €/kg		2016	2017	2018	2019	2020
Grurë	Buğday	0.29	0.26	0.28	0.36	0.38
Misër	Mısır	0.16	0.18	0.23	0.38	0.22
Domate	Domates	0.80	0.71	0.84	0.80	0.77
Fasule	Fasulye	2.76	2.56	2.64	2.66	2.60
Kungull *	Kabak	0.94	1.10	1.19	1.16	0.42
Kungull misiri *	Mısır Kabağı	1.08	1.38	1.26	1.22	0.45
Lakër	Lahana	0.24	0.32	0.59	0.55	0.47
Patate	Patates	0.45	0.38	0.43	0.50	0.48
Qepë	Soğan	0.29	0.41	0.47	0.65	0.64
Shalqi	Karpuz	0.26	0.19	0.40	0.30	0.45
Spec	Biber	1.41	0.89	1.17	1.06	1.08
Spinaq	Ispanak	1.21	0.84	1.12	1.18	1.07
Trangull	Salatalık	0.73	0.56	0.61	0.67	0.65
Arrë	Ceviz	2.57	2.92	2.89	2.61	2.56
Dardhë	Armut	0.71	1.24	0.94	1.13	1.35
Dredhëz	Çilek	1.00	2.02	1.89	1.49	1.97
Kumbull	Erik	0.61	0.90	0.84	0.75	0.79
Mjedër	Ahududu	3.47	3.48	2.60	2.44	2.26
Mollë	Elma	0.62	0.63	0.53	0.60	0.74
Rrush tryeze	Sofralık Üzüm	0.63	1.10	1.09	0.98	1.09
Mëzet dhe Mëshqerra	Tay ve Düve	3.65	3.70	3.80	3.75	3.02
Pulë ferme	Çiftlik Tavuğu	2.24	2.26	2.37	2.33	2.13
Qumësht	Süt	0.48	0.47	0.49	0.51	0.48
Veze**	Yumurta	2.79	2.58	2.45	2.50	2.61
Mjaltë	Bal	8.58	8.39	7.50	7.40	16.55

Tarım Sektörünün ve Kırsal Kalkınmanın Desteklenmesi Përkrahja e Sektorit të Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

Tarım Sektöründeki arazi verimliliğini artırmak için ara girdi olarak kullanılan ürünlerin tüketiminde de artış yaşanır (ek enerji, gübre, zirai ilaç vb. maliyetleri nedeniyle), böylece orta ölçekli çiftliklerin üretkenliğini artırabilmeleri için kredi ihtiyaçları da artacaktır. 2019 yılında dağıtılan tarımsal kredi miktarı ilk kez 100 milyon Euro'yu geçmesine rağmen bu tutar sektörün ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için son derece yetersizdir. Özellikle gençler tarafından yönetilen küçük çiftlikler için, teminat düzeyi çok zor karşılanabilir olduğundan ve faiz oranları çok yüksek kaldığından (%6 ile %30 arasında) finansmana erişim zor olmaya devam etmektedir.

Me qëllim të rritjes së produktivitetit të tokës, konsumi i ndërmjetëm do të rritet gjithashtu (për shkak të kostove shtesë të energjisë, plehrave, pesticideve etj.), duke rritur nevojën e kredive për prodhim. Me gjithë faktin se shuma e shpërndarë e agro-kredive kaloi 100 milionë euro për herë të parë në 2019, vlera është skajshmërisht e pamjaftueshme për nevojat e sektorit. Qasja në financa mbetet e vështirë, pasi niveli i kolateralit është vështirë i përballeshëm dhe normat e interesit mbetën shumë të larta (midis 6 dhe 30%), veçanërisht për fermat e vogla të menaxhuara nga të rinjtë.

Tarımsal Krediler 2016-2020	Ödenmiş Kredi sayısı	Toplam ödenen kredi tutarı (mil.€)	Kredi süresi (ay)	Faizin Ortalama oran (%)	Tarım Kredilerin toplam kredilere katılım oranı(%)
Agro Kredi 2016-2020	Numri i kredive të disbursuara	Shuma totale e kredive të disbursuara (mil.€)	Kohëzgjatja e kredisë (muaj)	Norma mesatare e interesit (%)	Pjesëmarrja e Agro Kredive në gjithsej kreditë (%)
2016	19,086	81.4	12 - 42	8.0 - 26.9	0.5 - 60.0
2017	24,940	91.3	17 - 39	7.3 - 26.7	0.3 - 43.0
2018	26,403	91.3	12 - 39	6.0 - 28.5	1.3 - 64.5
2019	21,622	115.1	18 - 42	6.4 - 28.4	0.7 - 43.5
2020	22,958	83.2	18 - 40	5.3 - 28.6	0.5 - 36.7
Toplam / Gjithsej	115,009	462,4			

2020 yılında kullanılan toplam tarımsal kredi miktarı 83.2 milyon € olup bir önceki yıla göre %27.7 oranında düşüş yaşamıştır. Bankalar ve IMF tarafından verilen kredi sayısı %6.2 oranında artarken, bankalar için faiz oranı %9.1'den (2019) %8.5'e (2020) ve IMF için %22.5'ten %20.5'e düştü. Diğer yandan tarım işletmelerinin ticari kredilere katılımları her geçen yıl azalıyor. 2020 yılında tarım işletmelerinin ticari kredilere katılım oranı sadece %2.2 oldu.

Gjatë vitit 2020, gjithsej shuma e agro kredive të disbursuara është 83.2 mil. € apo 27.7% më e ulët krahasuar me vitin paraprak, numri i kredive për Banka dhe IMF është rritur 6.2% ndërsa norma e interesit është zvogëluar tek bankat nga 9.1% (2019) në 8.5% (2020) ndërsa tek IMF-të nga 22.5% në 20.5%. Pjesëmarrja e agrokedive në raport me kreditë komerciale është duke u zvogëluar çdo vit, tani pjesëmarrja e tyre është vetëm 2.2%.

Doğrudan Ödemeler ve Hibeler mil. €

Pagesa Direkte dhe Grante në mil.€

Yılı	Viti	2016	2017	2018	2019	2020
Doğrudan Ödemeler	Pagesa Direkte	26.1	27.0	29.6	30.6	67.1
Hibeler	Grante	22.5	15.4	31.0	16.1	12.6
Toplam	Gjithsej	48.6	42.5	60.6	46.7	79.7

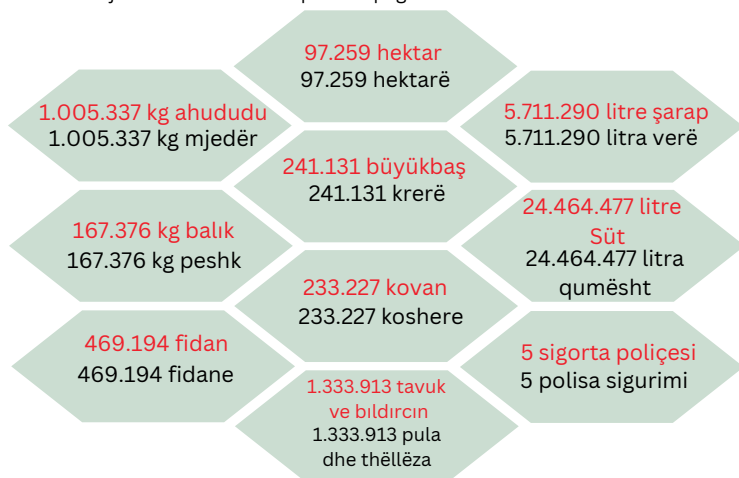
KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Tarım Sektörünün ve Kırsal Kalkınmanın Desteklenmesi Përkrahja e Sektorit të Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural

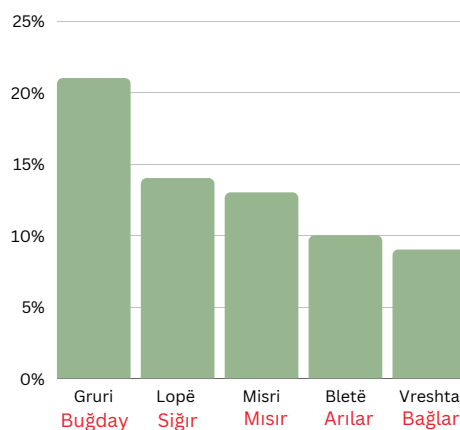
2020 yılında tarım sektörünün desteklenmesi, tasarlanan iki programa dayalı olarak gerçekleşti. Bunlardan ilki Doğrudan Ödemeler Programı diğeri ise Kırsal Kalkınma Programı oldu. Geçen yıl diğer tüm ülkeler gibi ülkemizin de Covid-19 pandemisi ile karşı karşıya olduğu göz önüne alındığında, sadece 2020 yılı için Doğrudan Ödemeler Programı bütçesinin iki katına çıkarılmasına yönelik 4A tedbir (Ekonomik İyileşme Programı kapsamında özel bir önlem olarak) uygulamaya konmuştur. Bu tedbir 24 milyonluk bir bütçeye sahip oldu. Diğer yandan 2020'de doğrudan ödemeler yoluyla sağlanan toplam destek 67.1 milyon değerine ulaştı ki bunu geçen yıl ile kıyasladığımız zaman desteğin iki katından fazla arttığı anlamına geliyor. 2020 yılında doğrudan ödemeler için desteğe başvuran toplam çiftçi sayısı 30.702 olup, onlardan 28.489'u yada (%93) yararlanıp, 2.213'ü yada (%7)'lik kısmı yararlanamamıştır.

Në vitin 2020 ka vazhduar mbështetja e sektorit të bujqësisë bazuar në dy programet e hartuara: Programin e Pagesave Direkte dhe Programin e Zhvillimit Rural. Duke marr parasysh se në vitin 2020 vendi ynë si edhe çdo vend tjetër u përball me pandeminë Covid-19, është implementuar edhe masa 4A (si masë e veçantë në kuadër të Programit të Rimëkëmbjes Ekonomike) për dyfishimin e buxhetit për Programin e Pagesave Direkte vetëm për vitin 2020, e që kjo masë kishte një buxhet në vlerë prej 24 mil. €. Në vitin 2020 totali i mbështetjes përmes pagesave direkte ishte 67.1 mil. €. Krahasuar me vitin paraprak mbështetja është rritur më shumë se dyfishi. Gjithsej numri i fermerëve aplikues në vitin 2020 ishte 30.702, prej të cilëve ishin 28.489 fermerë përfutues (93%) dhe 2.213 të refuzuar (7%).

Doğrudan ödemeler
2020'de doğrudan ödemelerle desteklenen birimler
Pagesa direkte
Njësitë e mbështetura përmes pagesave direkte në vitin 2020

Sübvansiyonlar
Subvencione

2020 yılında en fazla sübvansiyon (%21) ile buğdaya , ardından (%14) ile sığırlara , (%13) ile mısıra , (%10) ile arılara, (%9) ile üzüm bağlarına ve geri kalan %33'lük kısmı da diğer mahsuller ve sektörlere dağıtıldı. 2020-2021 yılı için Kırsal Kalkınma Programı kapsamında planlanan bütçe 29,4 milyon € oldu. Aynı yılda onaylanan fon miktarı ise 12.6 milyon € olarak gerçekleşti. Fonların %56,5'i tedbir 101 kapsamındaki (Tarım ekonomilerinde fiziksel varlıklara yapılan yatırımlar), %29,2'si tedbir 103 kapsamındaki (Tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında fiziksel varlıklara yapılan yatırımlar), %13,0'ü tedbir 302 kapsamındaki (Çiftliklerin çeşitlendirilmesi ve kırsal işletmelerin geliştirilmesi için yapılan yatırımlar) olup tarım arazilerinin sulanması önlemleri için de %1,3'lük pay ayrılmıştır.

Në vitin 2020, shuma më e madhe e subvencioneve ishte ndarë për grurin (21%), pasuar nga lopët qumështore (14%), misri (13%), bletë (10%), vreshta (9%) dhe pjesa tjetër prej 33% tek kulturat dhe sektorët e tjerë. Buxheti i planifikuar në kuadër të Programit të Zhvillimit Rural për vitin 2020-2021 ishte 29.4 mil. €. Shuma e mjeteve të miratuara në vitin 2020 ishte 12.6 mil. € prej të cilave 56.5% e mjeteve ishin në kuadër të masës 101 (Investimet në asetet fizike në ekonomitë bujqësore), 29.2% në kuadër të masës 103 (Investimet në asetet fizike në përpunimin dhe tregtimin e produkteve bujqësore), 13.0% në kuadër të masës 302 (Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i bizneseve rurale) si dhe për masën Ujitja e tokave Bujqësore 1.3%.